

Денисюк А. В.,
студентка факультету політології та права,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
anastacia-zzz@mail.ru
Корнієнко В. О.,
доктор політичних наук, професор,
Вінницький національний технічний університет
(Україна, Вінниця), valkorney@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧЕННЯ ТА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІАЛОГУ В ПРОСТОРІ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН

Проаналізовано політичний діалог як соціальне явище і наукову категорію. Визначено сутність цього поняття та чинники, що сприяють його побудові. Виокремлено умови реалізації і функції політичного діалогу у суспільстві. Акцентовано увагу на принципах політичного діалогу, які виступають визначальними чинниками змінення єдності політичної еліти та інститутів громадянського суспільства, узгодження різнопланових суспільних інтересів, зростання політичної і соціально-економічної стабільності суспільства.

Ключові слова: діалог, політичний діалог, принципи політичного діалогу, довіра, комунікація.

З розвитком людства, активізацією політико-комунікативних процесів, посиленням конфліктних і кризових явищ на різних рівнях усе актуальнішою і вельми необхідною як у практичному, так і теоретичному сенсах виявляється потреба в політичному діалозі. Діалог стає центральною категорією у політичних відносинах, тому важливим є вивчення політичного діалогу між державами, політичними партіями, громадянами і владою, різними політичними акторами тощо. Широкий спектр практичного використання терміна «політичний діалог» нерідко призводить до спрощення у тлумаченні його змісту, що й зумовлює актуальність теоретичного осмислення цього поняття.

Політичний діалог у різних його формах і проявах виявляється вже не якоюсь ексклюзивною практикою, а повсякденною та всеохоплюючою реальністю. Відповідно, оволодіння мистецтвом діалогу перестає бути абстрактним моральним закликком, але стає необхідністю, насамперед, у політичній сфері, що актуалізує також дослідження його особливостей, складових і функцій у політиці.

Політичний діалог є предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Інтерес до його осмислення зустрічається ще у працях Платона, Г. Сковороди, В. Соловйова, М. Бубера, М. Бахтіна, Е. Левінаса та ін.

Важливим для нашого дослідження є наукові розробки сучасних російських та вітчизняних учених: Р. Аксельрода, Т. Андрущенко, О. Бабкіної, Л. Владиченко, К. Гарнага, Н. Гринчишин, В. Давиденка, Т. Колокольцевої, О. Котовської, О. Марченко, М. Остапенко, О. Петроє, Л. Ушкалова, М. Шахбанди та ін.

У наукових працях найчастіше аналізуються різні психологічні категорії, що виступають основою політичного діалогу. Йдеться про певні цінності, традиції, особливості політичної культури і свідомості, які можуть бути підґрунтям для побудови діалогічних відносин. Проте бракує цілісного аналізу політичного діалогу як наукової категорії.

Виходячи з актуальності і ступеня розробки теми, метою статті є аналіз функцій, видів і чинників побудови політичного діалогу.

У науковій літературі поняття «діалог» має різне наповнення, зокрема, під ним розуміються: розмова, висловлювання двох або більше осіб на певну тему;

вільний обмін думками, переговори [1, с. 233]; обмін ідеями або точками зору щодо специфічного предмета з метою досягнення розуміння [2, с. 756]. Стосовно походження поняття, то воно утворене із префікса «діа...» [грец. dia – через], що означає наскрізний рух, посилення, завершеність [1, с. 232] і частини складних слів «...лог» [грец. logos – слово, думка], що відповідає поняттям «слово», «мова» [1, с. 418]. У дослівному перекладі з грецької діалог [dialogos] є бесідою, розмовою.

Проблематика діалогічного способу розв'язання онтологічних проблем піднімалась ще в працях досократівських мислителів, у яких йдеться про діалог із першосутностями. Зокрема, збереглося достатньо багато питань неможливо розв'язати силами власного розуму, адже такий спосіб не містить у собі єдності протилежного. Ця ідея повторюється і в Парменіда, який вважає, що необхідно відмовитися від власного розуму і звернутися до Єдиного. Однак незаперечне авторство у визначенні діалогу, як методу пошуку істини, належить давньогрецькому філософу Сократу, який, використовуючи логічні прийоми, прагнув здобути істинне знання. Своє мистецтво пізнання правди він називав мистецтвом допомоги народженню істини [3, с. 19–28].

Далі діалог, як філософський жанр, набуває визначеності у Платона. Велике значення для популяризації діалогів Платона мають праці філософа Ямвлиха Халдикського. Із зводу платонівських текстів Ямвлих виокремив 12 діалогів, десять перших із них поділялися за особливостями свого предмета і повинні були слугувати попередньому ознайомленню з платонівською філософією [4, с. 19–20].

На думку античного анонімного автора «Пролегоменів до платонівської філософії», звернення Платона до діалогічної форми зумовлено тим, що діалог наслідує мистецтво діалектики: як діалектика виникла з мистецтва запитувати і відповідати, так і діалог із запитувань і відповідей дійових осіб [5, с. 13]. Діалог у Платона – це свого роду космос, розумне утворення, вмістилище космічного розуму, космічної душі і космічного тіла [6]. Отже, напрацювання античних мислителів мали значний вплив на розвиток усієї діалогічної проблематики.

До дослідження ролі та особливостей діалогічного пізнання зверталися багато мислителів, зокрема, Г. Сковорода використовував кращі якості різних жанрів діалогічного характеру. Характерним для нього є трактування діалогу як процесу пошуку істини рівноправними учасниками. Такий діалог передбачає взаємодію осіб, для яких істина є проблемою, а не тільки предметом вивчення. Істина та знання розкриваються лише у свідомості учасників діалогу [7]. Метою його діалогу є не заперечення позиції співрозмовника, не звичайне бажання продемонструвати незнання тих, з ким ведеться бесіда, а саме пошук істини. Тому твори Г. Сковороди є саме діалогами, а не софістичними суперечками, оскільки учасники дискусії керуються бажанням виграти її, а учасники діалогу – прагненням встановити істину.

Нині поглибилися дослідження діалогу як соціологічної категорії. З цієї точки зору вивчається «звичайний» діалог як форма буденного діалогу і є переважаючою формою взаємодії. Щодо «інституціональних» типів взаємодії, то вони трактуються як похідні від «звичайного» діалогу [8, с. 165–168].

У конфліктології діалог розглядається як засіб урегулювання конфліктних ситуацій. Згідно із думкою М. Пірен, діалог є «цивілізованою формою цілеспрямованої двосторонньої духовної взаємодії різних суб'єктів у процесі реалізації ними своїх прав і повноважень в різних сферах суспільно-політичного, економічного, соціального і духовного буття» [9, с. 65–66]. Автор виокремлює такі основні атрибути діалогу, як визнання права опонента на власну позицію, відмову від монопольного володіння істиною, переконування опонента справедливостю своїх аргументів, а не грубим тиском на його волю і точку зору. Водночас цікавим є включення до діалогу конфліктного, полемічного спілкування двох суб'єктів, які не сподіваються на взаєморозуміння. У політичних науках діалог розглядається як одна з форм соціального спілкування, пошуку об'єктивної істини у процесі поживленого обміну думками між учасниками комунікації (особами, групами) [10, с. 30].

Звичайно, згадані визначення не універсальні. Так, серед вітчизняних науковців і політиків немає єдиної думки щодо того, чи є термін «діалог» адекватним для відображення багатовимірності відносин між різними групами інтересів (державами, роботодавцями, працівниками, ін. соціальними групами), покликаних забезпечити погодження інтересів і на їх основі взаємну діяльність, спрямовану на соціально-економічний прогрес [11].

Проте предметом окремого наукового дослідження діалог став на початку ХХ ст. (М. Бубер, М. Бахтін, Е. Левінас та ін.). Зокрема, цікавим є погляд Е. Левінаса на діалогічний простір, який поділяється на антропологічний, психологічний та соціальний аспекти, а також вчений використовує таке поняття, як асиметрії діалогічних відносин. Асиметричність відносин проявляється двоюко: як нерівність (я багатий, інший – бідний); у своєму ідеалі як протилежність статей – чоловічій протистоять жіноча. Крім того Е. Левінас розрізняє такі типи діалогу: інтеграційний (позитивний) – діалог, у якому діалогіст повністю виключає точку зору іншого (тоді задоволення отримує тільки один); ідентифікаційний (негативний) – діалог, у якому співрозмовники заперечують точку зору один одного (задоволення не отримує ніхто); синтетичний (символічний) – діалог, спрямований на пошук істини, що мирить обидві сторони [12, с. 145, 160].

Зрозуміло, що лише останній тип повною мірою відповідає сутності діалогу, який виступає найбільш продуктивним, політично і соціально виправданим, оскільки кожний з учасників взаємодії відчуває задоволення і отримує користь, досягає мети від спілкування рівною мірою.

Якщо розглядати класифікації діалогу, то М. Каган вбачає такі сенси у цьому понятті: життєвсько-побутовий та науково-філософський. У першому діалог означає: співбесіду двох осіб, у другому – інформаційну взаємодію людей як суб'єктів, метою якого є підвищення ступеня їх духовної спільності або досягнення цієї спільності [13].

Діалог в політичних відносинах має свої особливості і значення. На його ефективність і певною мірою роль впливає, зокрема, наявна політична система, політичний режим, рівень політичної культури і свідомості учасників взаємодії тощо. У свій час А. Фергюсон тонко підмітив, що у деспотичній владі «відсутня потреба в мовному спілкуванні: для виконання наказів правителів достатньо і тих знаків, якими користуються німі» [14, с. 385].

Оскільки сторонами політичного діалогу можуть бути різні суб'єкти, відповідно, він може реалізовуватись на різних рівнях (міждержавному, внутрідержавному, між політичними партіями, групами тиску тощо). Нині є актуальною проблема пошуку шляхів побудови, наприклад, діалогічного процесу між ЄС та Кубою, ЄС і Росією, Латвією і РФ, Молдовою і Придністров'ям, Україною і Росією, Києвом і ДНР, владою і опозицією в Україні та ін.

Принцип політичного діалогу відіграє важливе значення в системі державного управління, де він виступає як один з визначальних, оскільки сприяє зміцненню єдності політичної еліти та інститутів громадянського суспільства, узгодженню різнопланових суспільних інтересів і, зрештою, зростанню політичної і соціально-економічної стабільності. Важливість ціннісного критерію політичного діалогу у відносинах між політичною елітою і громадянами спричиняє підвищену увагу в контексті тих подій, які відбувалися в Києві й в обласних центрах на початку 2014 р., що були пов'язані зі зривом підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а потім і системними виступами громадян й політичної опозиції проти влади в цілому. Саме через застосування принципу політичного діалогу можна було б розв'язати нагальні проблеми соціально-політичної кризи в Україні [15].

Цілком можна погодитись із Р. Аксельродом, що процес діалогу є основою трансформації політичної системи України, що, як і будь-яка система, базується на тому, що дії одного соціального суб'єкта орієнтовані на дії іншого соціального суб'єкта. Це означає, що в процесі успішного діалогу між суб'єктами починають формуватись взаємні очікування з приводу подальших кроків кожної зі сторін діалогу. Виконання цих очікувань приводить до позитивної реакції, невиконання – до негативної, що не може не позначатися на конкретних процесах взаємодії. Доводиться констатувати, що сьогодні в українському суспільстві поки ще не сформована ефективна нормативно-правова база та процедурні правила, які визначають формування механізму політичного діалогу як у рамках системи державно-управлінських відносин, так і в рамках її стосунків з інститутами громадянського суспільства. Насамперед це стосується проблеми взаємовідносин між різними гілками влади, оскільки відсутність належної взаємодії між ними – особливо між законодавчою й виконавчою структурами державної влади – до останнього часу породжувала наявність джерел конфліктності в українському суспільстві [16].

Враховуючи, що політичний діалог є процесом взаємовпливу елементів і є універсальною формою розвитку, слід зазначити, що спрямованість на розбудову демократичного суспільства, в центрі якого перебуває людина з її потребами та інтересами, повинно передбачати особливу увагу до розвитку цього процесу у взаємовідносинах між політичною елітою і громадянським суспільством, оскільки тільки громадянське суспільство може виступати як справжнє і актуальне джерело формування цілей державного управління. Це і проявилось у подіях на Майдані на початку 2014 р., коли головна проблема полягала у відсутності довіри між учасниками переговорного процесу в державі. У тому, що відбувалося – відсутність «перезавантаження», вимоги зняти будь-кого, аби зняти – безумовно винною є еліта, яка не розуміє, як змінювати державу і з якою метою

це робити. Таке гасло, як «реформувати все», залишається не чітким, а просто популярним, як і «перезавантаження влади», «конституційні зміни» тощо. Але насправді дуже часто відбувається профанація, в першу чергу через те, що люди один одному не довіряють. У них немає чіткого розуміння ситуації: опозиція розуміє по-своєму, влада – по-своєму, а Майдан (суспільство взагалі) – розуміють по-іншому [16]. Тому політичний діалог покликаний реалізувати потребу людей у знаннях про політику, політичну практику для прийняття оптимальних рішень, вироблення спільних поглядів, досягнення згоди. Особливо велике значення мають діалогічні форми спілкування в обстановці реконструкції всіх сторін життя, в умовах зростання демократії, гласності, розкріпачення суджень, багатоманітності думок щодо корінних питань буття.

Політичний діалог як організаційний принцип та ціннісний критерій державного управління передбачає розуміння державної влади не як сталого стану, а як системи, що весь час самоорганізується. Це передбачає постійний процес узгодження різнопланових інтересів суспільства з державою за умов збереження єдності та стабільності держави.

Аналізуючи різні визначення і підходи до аналізу сутності поняття «політичний діалог», можна зробити висновок, що його головними ознаками є: наявність політичної мети; спрямованість на знаходження істини або оптимального рішення; результат політичного діалогу є однаковою цінністю для всіх його учасників; суб'єкт-суб'єктний характер; рівноправність учасників; толерантність та відповідальність; обмін сутнісними поняттями його учасників; народження нового сенсу в позиціях учасників політичного діалогу; прагнення конструктивного результату – досягнення взаєморозуміння та раціональної взаємодії у сфері комунікативної і практичної політичної діяльності; оцінювання і вимірюваність результату політичного діалогу.

Отже, політичний діалог можна коротко визначити як взаємодію між двома або більше учасниками комунікації, спрямовану на оптимальне узгодження інтересів сторін взаємодії. Політичний діалог може здійснюватись на різних рівнях: міжнародному, державному, галузевому, територіальному та локальному. Політичний діалог є механізмом, який може виконувати свої функції тільки за наявності певних умов: сильних, незалежних, поінформованих учасників взаємодії; політичної волі й відданості справі участі в політичному діалозі з боку всіх сторін; сприятливого політичного середовища, зокрема, демократії; соціально зорієнтованої ринкової економіки; відсутності адміністративно-командних методів управління; поваги до основних прав і свобод людини; відповідної інституційної підтримки; законодавчої бази, що регулює питання політичного діалогу. Політичний діалог виконує такі головні функції: пізнавальну; регулюючу; контролюючу; консолідуючу; прогностичну; комунікативну; інформаційну; когнітивну; емотивну; конативну; креативну тощо. Фактично політичний діалог є пошуком його учасниками адекватних засобів досягнення суспільно-політичних значущих цілей на основі спільної зацікавленості в позитивному результаті, що особливо важливо в сучасному українському суспільстві.

Проблематика побудови діалогічних взаємин між різними політичними акторами є вельми різноплановою,

що актуалізує подальше дослідження діалогу між різними політичними культурами, державами через те, що нині у світі відбуваються дезінтеграційні процеси, політичні конфлікти і кризи.

Список використаних джерел

1. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тис. слів і словосполучень [Текст] / уклад. О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
2. New Webster's Dictionary of the English Language: College Edition [Text]. – Surjeet Publications, Delhi, 1989. – 1824 p.
3. Соціологія: короткий енциклопедичний словник [Текст] / уклад.: В. Л. Воловн, В. Л. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.; за заг. ред. В. І. Воловина. – К.: Укр. Центр духов. культури, 1998. – 736 с.
4. Словник-довідник термінів з конфліктології [Текст] / за ред. М. І. Пірен. – К.; Чернівці: Чернів. держ. ун-т ім. Ю.Федьковича, 1995. – 318 с.
5. Словник соціологічних і політологічних термінів [Текст] / В. І. Астахова, В. І. Даниленко, А. І. Панов, О. О. Єригін та ін.]. – К.: Вища шк., 1993. – 141 с.
6. Петроє О. М. Поняття «діалог» у термінологічній традиції зарубіжної та вітчизняної наукової думки [Електронний ресурс] / О. М. Петроє // Державне управління: теорія та практика: електрон. наук. фах. вид. – 2011. – №2. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Petroe.pdf>.
7. Соболевский С. И. Введение [Текст] / С. И. Соболевский // Ксенофонт. Сократические сочинения / пер. с древнегр. и вступ. ст. С. И. Соболевского. – СПб.: АО Комплект, 1993. – 416 с.
8. Светлов Р. В. Ямвлих Халкидский. Метафизика. Комментарии [Текст] / Р. В. Светлов // Халкидский Я. Комментарии на диалоги Платона / пер. с древнегреч., вступ. ст., указатель имен Р. В. Светлова. – СПб.: Алетейя, 2000. – 319 с.
9. Озадовська Л. В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні: монографія [Текст] / Л. В. Озадовська. – К.: Вид-во «ПАРАПАН», 2007. – 164 с.
10. Платон. Диалоги [Текст] / Платон. – М.: Мысль, 1986. – 607 с.
11. Туляков О. О. Античні ідеї освіти та виховання у творчій спадщині Г. С. Сковороди: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 [Текст] / О. О. Туляков; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Суми, 1999. – 16 с.
12. Левинас Э. Путь к Другому: сборник статей и переводов, посвященный 100-летию со дня рождения Э. Левинаса [Текст] / Э. Левинас. – СПб., 2006. – 239 с.
13. Каган М. С. О педагогическом аспекте теории диалога [Текст] / М. С. Каган // Диалог в образовании: сб. материалов конф. Серия «Symposium». Вып.22. – СПб.: Санкт-Петербург. филос. общество, 2002. – 350 с.
14. Фергюсон А. Опыт истории гражданского общества: монография [Текст] / А. Фергюсон. – М.: РОССПЭН, 2000. – 391 с.
15. Якщо влада не почне політичний діалог, можуть бути жертви [Електронний ресурс] // Gazeta.ua. – 2014. – 19 січня. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/politics/akscho-vlada-ne-pochne-politichnij-dialog-mozhut-butizhertvi/537070>.
16. Аксельрод Р. Політичний діалог як механізм розвитку професійної компетентності української політичної еліти [Текст] / Р. Аксельрод // Studia politologica Ucraino-Polona. – 2014. – Вип.4. – С.183–188.

References

1. Suchasnyy slovnyk inshomovnykh sliv: blyzko 20 tys. sliv i slovospoluchen [Tekst] / uklad. O. I. Skopenko, T. V. Tsybalyuk. – K.: Dovira, 2006. – 789 s.
2. New Websters Dictionary of the English Language: College Edition [Text]. – Surjeet Publications, Delhi, 1989. – 1824 p.
3. Sotsiolohiya: korotkyy entsyklopedychnyy slovnyk [Tekst] / uklad.: V. L. Volovyn, V. L. Tarasenko, M. V. Zakharchenko ta in.; za zah. red. V. I. Volovyna. – K.: Ukr. Tsentru dukhov. kultury, 1998. – 736 s.
4. Slovnyk-dovidnyk terminiv z konfliktolohiyi [Tekst] / za red. M. I. Piren. – K.; Chernivtsi: Cherniv. derzh. un-t im. Yu.Fedkovycha, 1995. – 318 s.
5. Slovnyk sotsiolohichnykh i politolohichnykh terminiv [Tekst] / V. I. Astakhova, V. I. Danylenko, A. I. Panov, O. O. Yeryhin ta in.]. – K.: Vyshcha shk., 1993. – 141 s.

6. Petroye O. M. Ponyattya «dialoh» u terminolohichniy tradytsiyi zarubizhnoyi ta vitchyznanyoi naukovoii dumky [Elektronnyy resurs] / O. M. Petroye // Derzhayne upravlinnya: teoriya ta praktyka : elektron. nauk. fakh. vyd. – 2011. – №2. – Rezhym dostupu: <http://www.academy.gov.ua/ej14/txts/Petroe.pdf>.

7. Sobolevskyy S. Y. Vvedenye [Tekst] / S. Y. Sobolevskyy // Ksenofont. Sokratycheskiye sochineniya / per. s drevnehr. y vstup. st. S. Y. Sobolevskoho. – SPb.: AO Komplekt, 1993. – 416 s.

8. Svetlov R. V. Yamvlykh Khaldynskyy. Metafizyka. Kommentaryy [Tekst] / R. V. Svetlov // Khalkydskey Ya. Kommentaryy na dyalohy Platona / per. s drevnehr. y vstup. st., ukazatel ymen R. V. Svetlova. – CPb.: Aletyya, 2000. – 319 s.

9. Ozadovska L. V. Paradyhma dialohichnosti v suchasnomu myslenni: monohrafiya [Tekst] / L. V. Ozadovska. – K.: Vyd-vo «PARAPAN», 2007. – 164 s.

10. Platon. Dyalyohy [Tekst] / Platon. – M.: Misl, 1986. – 607 s.

11. Tulyakov O. O. Antychni ideyi osvity ta vykhovannya u tvorchiy spadshchyni H. S. Skovorody: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 [Tekst] / O. O. Tulyakov; Khark. derzh. ped. un-t im. H. S. Skovorody. – Sumy, 1999. – 16 s.

12. Levinas Je. Put' k Drugomu: sbornik statej i perevodov, posvjashchennyj 100-letiju so dnja rozhdenija Je. Levinasa [Tekst] / Je. Levinas. – SPb., 2006. – 239 s.

13. Kahan M. S. O pedahohycheskom aspekte teoryi dyaloa [Tekst] / M. S. Kahan // Dyalyoh v obrazovanny: sb. materialov konf. Seryya «Sympjsium». Vip.22. – SPb.: Sankt-Peterburh. fyls. obshchestvo, 2002. – 350 s.

14. Fergjusun A. Opyt istorii grazhdanskogo obshhestva: monografija [Tekst] / A. Fergjusun. – M.: ROSSPJeN, 2000. – 391 s.

15. Yakshcho vlada ne pochne politychnyy dialoh, mozhut buty zhertvy [Elektronnyy resurs] // Gazeta.ua. – 2014. – 19 sichnya. – Rezhym dostupu: <http://gazeta.ua/articles/politics/akscho-vlada-ne-pochne-politichnij-dialog-mozhut-butizhertvy/537070>.

16. Akselrod R. Politychnyy dialoh yak mekhanizm rozvytku profesiynoyi kompetentnosti ukraiynskoyi politychnoyi elity [Tekst] / R. Akselrod // Studia politologica Ucraino-Polona. – 2014. – Vyp.4. – S.183–188.

Denysiuk A. V., a student of Political science and Law faculty, Drahomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv), anastacia-zzz@mail.ru

Kornienko V. A., Doctor of Political Sciences, Professor, Vinnytsia national technical university (Ukraine, Vinnytsia), valkorney@mail.ru

Features, value and conditions of implementation of the dialogue in the space of political relations

The authors analyze political dialogue as a social phenomenon and scientific category. They give their definition of the concept and find out the factors which facilitate political dialogue. The article describes conditions which make a political dialogue possible and its functions in a society. The paper concerns the principles of political dialogue which are the main factors to improve the unity of political elite and civil society institutions, to settle contradictions in a society, to increase political and social and economic stability in a society.

Keywords: dialogue, political dialogue, political dialogue principles, trust, communication.

Денисюк А. В., студентка факультета політології та права, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), anastacia-zzz@mail.ru

Корнієнко В. А., доктор політичних наук, професор, Вінницький національний технічний університет (Україна, Вінниця), valkorney@mail.ru

Особенности, значение и условия реализации диалога в пространстве политических отношений

Проанализирован политический диалог как социальное явление и научная категория. Определена сущность этого понятия и факторы, способствующие его построению. Выделены условия реализации и функции политического диалога в обществе. Акцентировано внимание на принципах политического диалога, которые выступают определяющими факторами укрепления единства политической элиты и институтов гражданского общества, согласования разноплановых общественных интересов, роста политической и социально-экономической стабильности общества.

Ключевые слова: диалог, политический диалог, принципы политического диалога, доверие, коммуникация.

***

УДК 321.6:3.086:172.12

Дзятківський В. В., аспірант кафедри політичних наук філософського факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), dziatkivskiy@gmail.com

Морально-політична відповідальність в умовах авторитарного режиму

Аналізуються особливості функціонування морально-політичної відповідальності в умовах авторитарного політичного режиму. Автор акцентує увагу на колі суб'єктів та сфері застосування даного виду відповідальності. Розглядається зв'язок між основними властивостями авторитарних режимів та засадами морально-політичної відповідальності в системі органів держави. Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати джерела та принципи дії морально-політичної відповідальності за авторитаризму. Морально-політична відповідальність визначається як елемент легітимізації діяльності органів держави в авторитарних системах. Відтворюється залежність розвитку морально-політичної відповідальності від цілей та соціальних передумов встановлення конкретного виду авторитарних режимів. Виокремлюються нормативні підстави, форми та засоби реалізації морально-політичної відповідальності в зазначених умовах.

Ключові слова: морально-політична відповідальність, авторитарний політичний режим, політична етика, норми моралі, державна влада.

У межах будь-якої політичної системи існують та розвиваються особливі форми нормативної взаємодії моралі, права та суто політичної етики. Вони покликані регулювати відносини між суб'єктами політики та можуть мати як офіційний, так і неофіційний характер. Наприклад, традиційні для конкретного суспільства принципи здійснення політичної діяльності можуть бути інтегровані з нормами суспільної моралі у спеціальних правових актах. Результатами контролю за взаємодією в сфері політичної влади з боку громадськості є також етичні кодекси, на які у своїй діяльності спираються як органи держави, так і неурядові організації з політичними інтересами. Дані кодекси слугують комплексами внутрішньогрупових правил для механізму держави, його окремого елементу чи певного політичного об'єднання. У демократичних суспільствах, моральні принципи та стандарти політичної етики відіграють роль нормативних підстав для настання особливого виду відповідальності суб'єктів політики – морально-політичної відповідальності. Виникнення відносин з її приводу може мати серйозні політичні наслідки для будь-якого представника публічної влади, персонального складу органу держави, політичної сили тощо.

В умовах демократичного політичного режиму, нормативні підстави морально-політичної відповідальності доповнюються ефективними механізмами реалізації. Одним з таких механізмів є вибори, в процесі яких відтворюється реальний рівень довіри громадян до політичного лідера, партії тощо. Широкі можливості для застосування досить часто перетворюють морально-політичну відповідальність на засіб політичної конкуренції або морального тиску. Натомість, виникає питання, яким чином даний вид відповідальності діє в межах політичних систем з недемократичними режимами. Проблема функціонування морально-політичної відповідальності в контексті конкретних політичних режимів є новою та актуальною для політології. Особливої уваги заслуговує можливість впливу норм моралі на діяльність та відповідальність суб'єктів політики за авторитаризму, різноманітні форми якого продовжують розвиватись в сучасних умовах.

На відміну від тоталітаризму, авторитарний режим характеризується обмеженням впливом суспільної моралі